

Мутиев З.,¹ Ақбулатов А.²

^{1,2} М. Өтемісов атындағы Батыс Қазақстан мемлекеттік университеті,
Орал, Қазақстан

САҒАТ ӘБДУҒАЛИЕВ ПОЭЗИЯСЫНДАҒЫ МӘНГІЛІК АДАМЗАТТЫҚ ҚҰНДЫЛЫҚТАР

Аңдатпа

Қазақтың көркем әдебиеті – қазақ ұлтының рухани мәдениетінің біртұтас жүйесі боп табылса, ал оның негізгі қабатын өлке әдебиеті құрайтыны анық Мақалада әдеби өлкетану мәселесі, оның даму барысы қарастырылған. Әдеби өлкетану тарихындағы ақын-жазушылардың шығармашылығы, оның ішінде Сағат Әбдұғалиев поэзиясындағы мәңгілік адамзаттық құндылықтар зерделенген. Ақын поэзиясының өзіндік стильдік ерекшелігі, ізденісі, поэтикасы кеңінен зерделеніп, шығармашылығы екі кезеңге бөлініп талданған. Сонымен бірге аталған мақалада ақын қолданысындағы көркемдеуіш-бейнелеуіш құралдарының жасалу табиғаты, оның өлең сөзге әр берудегі амал-тәсілі сараланған. Халықтың тіл байлығын, сөздік лексиконын жаңғырта, жаңарта, соны образ жасай өрнектеген ақынның шеберлік машығы да осы мақалада тексеріс көзіне алынған.

Түйін сөздер: әдеби өлкетану, жалпыадамзаттық құндылықтар, азаматтық лирика, авторлық бейне, әдеби процесс

Mutiyev Z.,¹ Akbulatov A.²

^{1,2} Mahambet Utemisov West Kazakhstan state university,
Uralsk, Kazakhstan

ETERNAL HUMAN VALUES IN THE POETRY OF SAGAT ABDUGALIYEV

Abstract

Kazakh fiction is an integral system of spiritual culture of the Kazakh nation, and its basis is the literature of the region. The article deals with the problems of literary local studies, the course of its development. The work of poets-writers in the history of literary local studies is studied, including the eternal human values in the poetry of SagatAbdugaliyev. The stylistic features of the author's poetry, creative research and poetics are widely studied and two stages of poetry are analyzed. In addition, this article reveals the nature of the poet's use of literary-visual devices, his methods of transmitting poetic speech. The article also explores the skill of the word artist in reviving the Treasury of language, in updating the national language and its lexicon.

Keywords: literary local studies, universal values, civic lyrics, author's image, literary process

Mutiyeв Z.,¹ Akbulatov A.²

^{1,2} Западно-Казакстанский государственный университет имени М.Утемисова,
Уралськ, Казакстан

ВЕЧНЫЕ ЧЕЛОВЕЧЕСКИЕ ЦЕННОСТИ В ПОЭЗИИ САГАТА АБДУГАЛИЕВА

Аннотация

Казахская художественная литература является целостной системой духовной культуры казахской нации, а ее основу составляет литература края. В статье рассмотрены проблемы литературного краеведения, ход его развития. Изучены творчество поэтов-писателей в истории литературного краеведения, в том числе вечные человеческие ценности в поэзии СагатаАбдугалиева. Анализируются стилевые особенности поэзии автора, широко изучаются творческие изыскания, поэтика, анализируются два этапа поэзии. Кроме того, в данной статье раскрывается природа применения поэтом художественно-изобразительных средств, его приемы передачи стихотворной

речи. В статье также исследуется мастерство художника слова в возрождении сокровищницы языка, в обновлении народного языка, его лексикона.

Ключевые слова: литературное краеведение, общечеловеческие ценности, гражданская лирика, авторский образ, литературный процесс

Кіріспе. Ақындық қазақ халқының қанымен бірге жасап келетін ұлттық құндылық десе де болады. Сөз құдіреті ұлттық құндылықтардың жиынтық қоймасы, сөз өнері соның арналы саласы екені анық. Қазақ әдебиетінің үш тағаны поэзия, проза, драматургия болатын болса, сол үш тағанның ішіндегі жауынгер саласы - поэзия. Ал, поэзия қашанда қазақ қоғамындағы елдік пен ерліктің, жақсылық пен жамандықтың, ізгілік пен зұлымдықтың, махаббаттың, Отан ұғымымен байланысты туған жер, киелі мекен, құт мекен, қара шаңырақ сынды тағы басқа мәңгі адамзаттық құндылықтар туралы ой толғауда алдыңғы шепте орын алады. Жоғарыда аталған концептілік ұғымдар ұлттық дүниетанымдық құндылықтар егеменді елдің сөз өнерінде айрықша сипатта көркемделіп келеді.

Тәуелсіздікке кенелген қазақ қоғамы үшін өзінің еркіндігін сезіну, ой бостандығы мен отаршылдық, құлдық санадан арылу, құлдық психологияның қамытын сыпыру өткен күннің еншісіндегі құндылықтарға жаңаша заман биігінен қарауға да мүмкіндік берді. Әдебиетіміздегі небір ақтаңдақ беттерді қарау, ұлттық құндылықтарға бет бұру да осы тәуелсіздік кезеңінде қарқын алып отыр.

Бұл турасында ғалым Г. Орда былай дейді: “Бұл кезең әдебиетінің негізгі жетістіктерінің бірі – ұлттық құндылықтарға қарай бет бұру. Қаламгерлер бұл жылдары өз халқының ұлттық ерекшеліктері мен әдет-ғұрпына, салт-дәстүрлеріне, халқының ұлттық ерекшеліктері мен әдет-ғұрпына, салт-дәстүрлеріне, ана тіліне көңіл бөле бастады. Соңғы жиырма жылдан астам уақыттың туындыларын саралап шыққанда қаламгерлердің барлығы дерлік ұлттық құндылықтарға баса назар аударғанына көзіміз жетті. Әдебиет ұлттық құндылықтарды насихаттау арқылы адамзат баласына ортақ өзекті мәселелерді көтере алатынын көрсетті” [1,3].

Әдістеме. Қазіргі қазақ әдебиеті сан-салалы бағытта дамып келеді. Дәуір тудырған жаңа парадигмалық үрдістердің бірі кең ауқымды қазақ әдебиетінің бір бөлшегі өлкелік мұралардағы ескерусіз қалған жәдігерліктерді әдеби процеске енгізіп сараптау десек болады. Осы тұрғыдан келсек, ғылыми жобаның қамтуы тиіс әдеби шығармашылық тұлғалар баршылық. Әдеби процеске енгені, кезінде бағасын алып, кеңестік сыңаржақ әдеби сынмен бағаланғаны да, әділінен сыналып, қазақ әдебиетінің көрнекті өкіліне айналғандары да қанша ма? Сонау көне түркі өркениетінен бергі, авторлы жыраулар поэзиясын айтпағанда, Жұбан, Тайыр, Хамза, Қадыр, Мұхадес, Ақұштап сынды айтулы әдебиет алыптарынан кейін, кейбірінің ізін ала әдебиетте өзіндік үн қатып үлгергенімен, тағдырдың ұзақ ғұмыр сүру сыйы бұйырмаған ақын Сағат Әбдуғалиев деуге болады.

Ақын Сағат Әбдуғалиев небәрі 38 жыл ғұмыр кешсе де, артында өзіндік үні мен ақындық мінезін танытып, өр рухты Махамбетті, ой дариясы Абайды, Хамзадай қазақтың арда азаматтарын өзіне үлгі тұтқан және өзінің өмірін өлеңнен бөле жарып қарай алмаған арманшыл, өр рухты, кейде сыншыл да сыршыл лирикаға толы поэзиясын қалдырып үлгерді. Ақын “Жаңғырық” атты өлеңінде:

Пақырлыққа пәтерлес қой пенделік,
Тұнжырамай төсіндегі тоңды еріт.
Жыр жазатын жындылығым үшін де
Өнер-ата алды артына өңгеріп.
Тәжікемді жеткізбейді от тіл кем
Өтті, кетті қателіктер бет тілген.
Әкім ұлы болмай жалғыз әкенің,
Ақын ұлы болып елдің кеттім мен [2,22]

Иә, ақынның тағдыры оңай болмағаны анық. Әрине, өткен қоғамдағы өнер адамдарының кейбір тағдырлы тұстарын қоғамға, заманға жаба тоқи беруге де болмайды. Ақын өзі өмір сүрген қоғамдағы пенделіктерді, пайғамбарлықты, қарапайым адамдар түсіне білмейтін, сезінбейтін жайларды ақын жүрекпен сезінді және өзінің де пенделіктерден ада болмағанын мойындап кеткен болатын. Ақынның бұл ойын мына бір “Идиллия” атты өлеңінен аңғаруға болады.

Қиындықтақүйзелген мен бесынып,
Көрейік көрпемізге жөн көсіліп.
Пірәдар боп қайтемін пақырсыған,
Менде де бар, әрине, пендешілік.
Тепсінетін табанда темірді үзіп.

Шындықты мойындар небір бұзық.
Ірі қылып жаратып әлдекімді
Ірілікті сүймейтін өмір қызық
Төзімдердің тоздырып көк тағасын
Жөнсіздіктен айтамыз жоққа да сын.
Адам да бір мәжнүн көбелек қой
Өзі тығып жүреді отқа басын [2,15]

Жалпы ақын поэзиясында сараптап қарастырсақ, ақындық қуатының енді толысқан шағында, өзінің шығармашылық әлеуетін танытып үлгермей жатып қыршын кеткені көңілге өкініш ұялатады. Себебі ақынның поэзиясында философиялық, дүниетанымдық ойлары әдемі лирикамен ұштасып отырады және небір тұжырымды тіркестермен, нақыл ойларымен әр өлеңін көркемдеп, тұжырымдап жеткізуде шеберлік қуаты, яғни авторлық бейнесі, “Мені” анық байқалады. Поэзияда автор бейнесін лирикалық бейне деп айталатыны мәлім. Поэзиялық шығармаларда автор, негізінен, лирикалық тұлға ретінде танылады. Лиркада ақынның ішкі сыры, сезімі, толғанысы, яғни жеке авторлық тәжірибесі басқа жанрларға қарағанда айқын, анық бедерленеді. Өмір шындығын оқырман лирикалық тұлға позициясындағы автордың көзімен танып біледі [3,15].

Осы тұста қазіргі орыс лирикасын зерттеушілер В.А. Мескин мен Е.С. Зинурованың “Современные стихи могут полностью представлять собой пастиш или коллаж. Нередко они включают перечисление предметов, определенных мест и даже эмоций. В конце стихотворения, как правило, следует обобщение или вывод, проливающий свет на произведение в целом”[4,39] – деген пікірлеріне қосылуға болады.

Нәтижелер. Осы тұрғыдан келгенде, ақын поэзиясында көркемдік өлшемдік мысалдар жетіп артылады. Мысалы, “Абайласаң – адам іші кіл тұман” [2,11], “Жәбірейіл кешірмейтін жауыздық” [2,16], “Тіршілік – текетірес толы майдан”, “Кристаллдай кіршіксіз дегенді де, Пенделіктің жүреді тоты басып” [2,15]; “Фараон фәни – әсемдік” [2,34], “Тыныштық – таусылмайтын толағай жыр, Тыныштық – көзімдегі қос қарашық”, “Тыныштық – інгәлаған сәби үні, Тыныштық – аялайтын алтын бесік”, “Тыныштық – жадыраған оң қабағым” [2,37]; ‘Он сегізім – аңқыған әтір ғалам” [2,40], “Алматы – сұлулардың симпозиумы, Алматы армандар мен білімге – өзен!» [2,42]; «Тажалы махаббаттың – Түсінбестік” [2,43]; “Пақырың да пайғамбар боп кетеді, Пенделіктің қара бетін әктесек” (әжуалау) [2,46]; “Аяулы анаң – ақиқат та, Атаң – кек!” [2,48]; “Кім болғаның кезінде мәселе емес, Қандай жаман қалғаның ұмытылып” [2,66]; “Иттің де иті бар деп игіленіп, Ит болып кеткендерден қауіптенем” [2,72]; “Адам боп куәлікте тіркелгенмен, Адам боп жерді басу – аса қиын!” [2,73]; “Туған тіл – түсінгенге терең білік”, “Туған тіл – бұрқыраған бөрте бесік”, “Туған тіл – иманымның иен көгі” [2,75-76]; “Зынданда зұлым жауың да, Кетеді, жаным, достасып...” [2,88]; “Адамдар иттен қашады, Өзі де ит боп кеткесін” [2,8]; “Ұрыдан ыңғай қорқады, Ұстатпай жүрген ұрылар!” [2,93]; “Өзінен туған бөлтірік, Өзіңе шабар – бөрі адам” [2,94]; ‘Пәлені көру біреуден – Сүйекке сіңген салтымыз” [2,98]; “Жалқауға – тумысынан жату ғадет, Арамза – аңқауларды атуға әлек” [2,101]; “Соғыстың қасіреті жүректерде, Өлімі бейбіт күннің – жауаптырақ!” [2,101] т.б. тіркесті сөздер мен ақынның өзіндік ой тұжырымдарын беруінде оның сөздік қорға, сөз саптауға ерекше мән бергенін, халықтық дәстүрлі теңеулер мен метафоралық қолданыстарды жиі қолданып отырады.

Сондай-ақ, ақынның поэзиясынан аңғарылатын көркемдік стиль тосын құбылыстарды қосарлы тіркестіре отырып қолдану шеберлігін айтуға болар. Бұндай қосарлы тіркескен метафоралы қолданыстар ақын Сағат Әбдуғалиевтің ой орбитасының жоғары деңгейде, ізденімпаздық болмысын айғақтай түседі. Мысалы, бір ғана “Жанымның жалғыз бұлбұлы” кітабын парақтап шыққанда, төмендегідей біршама тың авторлық теңеу тіркестерді кездестіреміз: «Келешегің, көкжиегің алда деп, Тұяғынан от шашады **тұлпар-күн**”; “Көңілінен шыға білген жігітке ел, Көктемдерден ұшырады **құс-құрмет**”; “Арманыма айта алады кім ілік, Қаршадайдан жетектеді **жыр-үміт**”; “Жоғалтқан жылдарымды жіпке тізіп, Жанымды піскілейді **уақыт-тебен**”; “Әнді сыйлап өтер еді, әттең-ай, **Әділдік-қарт** әлдилесе жер үстің”, “Оттарыңды өшірме, **баспана-шам**, Қошеметтің қақпасын асқақ ашам”; “Қателіктен қызарып **бетім-бесін**, Есігіңде тірліктің жетілді есім”; “Тіршілікке ынтазар **табан-сүлік**, Торабымды сапардан табам шығып”; “Жыр жазатын жындылығым үшін де, **Өнер-ата** алды артына өңгеріп”, “Парызымды кететіндей кеш төлеп, Төс етімді **ұят-найза** тесті ерек”; “Бүйірден шаққан **бүйі-өсек**”; “Ашиды алмағайып **көңіл-айран**”; “Дәрменімді дінкелетіп **дерт-қабан**, Мен де өзіме жеткілікті өрт табам”; “Төбемнен түйткілдердің бұлты көшіп, Тербетті құшағында

күлкі-бесік”; “Бажайласаң байыпты сыр аңғарып, Ұр да жық пенделерге ұран-қамыт”; “Жаздым ба жастығыма кеш күнделік, *Тебен-ой* көкіректі тестің келіп”; “*Найзагай-тұлпар* тебінді, Бұлттарға белін тас құрсап”; “Бажылдаса бәтшағар *қатын-мысық*, Аяз тілі арқама батырды үсік”; “Кеудемді бақастықтың бұлтты шалып, Қылмаймын беделіңе *күлкі-салық*” [2] т.б. қосарлы тіркеспен берілген теңеулер көптеп кездесуі ақынның шығармашылық әлеуетінің зор екенін танытады.

Талқылау. Ақын Сағат Әбдуғалиевтың поэзиясында мысал бағытында жазылған туындылары да кездеседі. Ол бағыттағы туындылары негізінен кеңестік кезеңде жазылғанын аңғаруға болады. Автор сол кезеңдегі келеңсіздіктерді сын садағына алып, қоғамдағы жағымсыз, адамгершілік қасиеттерді боямасыз көрсетеді, әжуалауға келгенде ақынның уытты, тотияйындай тіл қуаты байқалмай қалмайды. “Акула”, “Лейтенанттың ақ шашы”, “Алтын балық”, “Қызметтен қуылған бастық”, “Ресторандағы піл” т.б. өлеңдерінен мысалдық үлгі сипатын анық көреміз. Мысалы, “Қызметтен қуылған бастық” өлеңінде көз бояушылық түбіне жеткенін сынай отырып:

Адамның жаны – тәтті арман,
Адамның жаны – кейде түн.
Баянсыз алтын тақтардан
Бақытты қоңыр бейнетім! [2,98]

- деп түйіндеп, болған жағдайдан оқырмандарына ой тастайды. Басына іс түскен жағдайдағы бастықтың дұшпан түгіл, достарының қарасын таппай қалуы, қайтадан сұлтандықты аңсауы бәрі пендешілік екенін шынайы суреттейді ақын.

Ал, “Ресторандағы піл” тепсе темір үзетін жігіттің ресторанда даяшы болып жүруіне, ақындық намысын ащы мысқылмен түйіндейді.

Алғаусыз айтсам ашығын,
Төбеме тимес күрт таяк.
Замандас, сенің кәсібің,
Сұлуға шыққан мұрттай-ақ [2,97]

Әрине, қазіргі таңда ақынның бұл пікірімен келіспейтін де шығар, құндылықтар ауысып, кәсіптің түр-түрлеріне гендірлік сипаттың жойылу үрдісін айтуға болар, десек те ақынның намысын буған нәрсе, ең алдымен, ер азаматтардың ел қорғаны, намысты болуын қалаған ішкі рухы деп түсінгеніміз абзал. Себебі, ақынның әрбір өлең жолдарынан оның характері, мінезі, азаматтық көзқарасы өлеңге сыр болып ақтарылып отырады. Мысалы:

Аяулы анаң – ақиқат та,
Атаң – кек!
Төрелердің тәтті қанын татам деп,
Бөрілермен бөрілерше белдескен,
Сен менен де бақыттысың,
Махамбет!
Заман деген
Заман емес – қари түн,
Бытырадай бөлініпті жан ұйқың.
Басың кетті,
Мынау мылқау даланың
Адамдыққа жеткізем деп “әр итін”...
О, Махамбет! [2,48]

Немесе:
Жапырақты лайым сары күз деп,
Мен емес көктемеден көңіл үзбек.
...Ақын да – алақұйын камикадзе
Жүретін өлімінен өлім іздеп! [2,50]

“Ақын қоғамның үні, һәм құлағы” деп айтылғандай, Сағат ақынның ақындық ғұмырнамасы сонау кеңестік кезеңде өткендіктен, сонау жылдардағы кеңестік идеологиялық, сол қоғамның құндылықтарына деген сенім болғанын, оның ақын поэзиясында айқын көрініс тапқанын да атап өту қажет. Бірақ ақын сол кезеңнің идеологиясына қаншалықты сенсе де, қазақ ұлтына деген перзенттік парызын, азаматтық ар-ожданын, Отанының перзенті екенін ешуақытта есінен шығармады. “Өмірбаяндық өтініш” өлеңінде:

...Жасындардан ерліктің отын емген,

Пейілдері шадыман шетінен кең,
Жоқ болса да билетім партиялық,
Коммунист деп біліңдер, Өтінем мен! [2,107]

десе, “Кіндік жұрт – Қазақстаным” өлеңінде коммунистік идеологияға қанша сенсе де, қазақтың тұма табиғатынан нәр алған ұрпақ екенін, ақындық қуаттың өзі де топырақтың нәрімен суарылғанын шабытпен жырлайды. Бұны біз азаматтық үн, ақындық қуаттың қоғамдық құрлыстар ауысқанымен өткінші кезеңнің тақырыптарын ғана жырламай, жалпыадамзаттық құндылықтар, адамды жырлай білген ақындық көрегенділік десек болады.

Балға мен Орақ – бас таңба,
Тұрпатын елдің танысың.
Тоғайдан,
Көлден,
Тастан да
Жұтамын жұпар нан исін!
...Сайраттың құмбыл құс тілде,
Жанымның жаз ағыстарын.
Тілегім сенің үстінде,
Кіндік жұрт – Қазақстаным! [2,9-10]

Қорытынды. Сөзімізді түйіндей келсек, ақын Сағат Әбдуғалиев поэзиясын екі кезеңге бөліп қарауға болады. Алғашқысын жастық кезеңдегі балауса жырлары десек, екінші кезеңді ақын кітабының атауындағы “Жүрегіме жүгі түсті жаһанның” деп айтпақшы, азаматтық көзқарасы, ақынның болмысы қалыптасу үстінде, шығармашылық ізденісте болған кезеңі дер едік.

Бағамды біліп бір күні,
Талқыға түсер төл еңбек.
Жанымның жалғыз бұлбұлы -
Өлемін,
Сен деп –
Өлең деп! [2,34]

- деп жырлаған автор өзінің көзі тірісінде алмаған бағасын екінші ғұмырында алатынын болжап, өзінің ақындық күш-қуатымен, талантын келер ұрпақтың бағасына сенім артып кеткендей. XXғасырдағы қазақ әдебиетінің көрнекті өкілі Шәңгерей Бөкеев поэтикасын тексеруші ғалымдар «Ақын жалған дүниенің өткіншілігін барын сала тәптіштеп түсіндіреді. Нақты сипаттама береді, ілікті сөздермен ой сабақтап, дәлелдеме жасайды. Өлең мазмұнында жалаң пікір жоқ, салмақты ой басым. Өмірдің қандайлық сапалық қасиетті иеленетінін ақын өзтүсінік-пайымының өлшемінде алып, қарастырады» [5,136] - десе, бұл тұжырымның Сағат Әбдуғалиев поэзиясына да қатысы барын айту ләзім. Себебі “Сенімге сыйыну” атты өлеңінде ақын:

Қызықтарға кенелермін жетсе дем,
О, келешек, айырмасын тек сенен
Туғанымда танып алған қалың жұрт,
Бағасын да бұлдамайды деп сенем! [2,12].

- деп толғанады. Талантты ақынның шығармашылық мұрасы бүгінгі ұрпақтың игілігі үшін қызмет етері сөзсіз, себебі ақын өңірде туып, сонау Алатаудағы әдеби ортаны ерте мойындатып, “Жүрегінде қалу керек халықтың!”, “Каспийдің қолтығына құям түбі” деп өзі айтқандай, әдеби процестің айналымына табиғи түрде, еріксіз енген болатын.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1 Қазіргі әдебиеттегі жалпыадамзаттық құндылықтар. Ұжымдық монография. – Алматы: «Ево Press», 2014.- 708 б. - кітап

2 Әбдуғалиев С. Жанымның жалғыз бұлбұлы: Өлеңдер мен ақын туралы естелік, мақалалар / Құраст.: Сейтақ Ф., Құттымұратұлы Қ. – Орал: “Агартушы”, 2009. – 200 б. - кітап

3 Қазақ әдебиеті. Энциклопедиялық анықтамалық. – Алматы: “Аруна Ltd” ЖШС, 2010. – 576 б. -кітап

4 Мескин В., Зинурова Е.С. Лирика «внутреннего голоса» в современной российской поэзии // Вест. РУДН. Серия: Литературоведение. Журналистика - 2017. Т. 22. № 1. С. 36-46 – журналда жарық көрген мақала

5 Мүтиев З.Ж., Ақболатов А.А. Шәңгерей Бөкеев ақындығы: тақырып аясы, идеялық бағыты// Абай атындағы ҚазҰПУ-нің Хабаршысы, «Филология ғылымдарының» сериясы – 2018.- №2 (64). Б. 132-138.- журналда жарық көрген мақала

References:

1. Qazirgi ädebiettegi jalpyadamzattyq qūndylyqtar. Ūjymdyq monografiya. – Almaty: «Evo Press», 2014. - 708 b. - kitap
2. Äbduǵaliev S. Janymnyñ jalǵyz bülbüly: Öleñder men aqyn turaly estelik, maqalalar / Qūrast.: Seitaq Ğ., Qūttymūratūly Q. – Oral: “Aǵartuşy”, 2009. – 200 b. - kitap
3. Qazaq ädebieti. Ensiklopedialyq anyqtamalyq. – Almaty: “Aruna Ltd” JŞS, 2010. – 576 b. -kitap
4. Meskin V., Zinurova E.S. Lirika «vnutrenego golosa» v sovremennoi rosiskoi poezii // Vest. RUDN. Seria: Literaturovedenie. Jurnalistika - 2017. T. 22. № 1. S. 36-46 – jurnalda jaryq körgen maqala
5. Mütiev Z.J., Aqbolatov A.A. Şāñgeri Bōkeev aqyndyǵy: taqyryp aiasy, ideialyq baǵyty// Abai atyndaǵy QazŪPU-niñ Habarşysy, «Filologia ǵylymdarynyñ» seriasy – 2018.- №2 (64). B. 132-138.- jurnalda jaryq körgen maqala

МРНТИ 17.82.31

<https://doi.org/10.51889/2020-2.1728-7804.51>

Айтимов М.,¹ Каримова Г.²

¹Қорқыт Ата атындағы Қызылорда мемлекеттік университеті,
Қызылорда, Қазақстан

²Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті,
Алматы, Қазақстан

**ҚАЗІРГІ ҚАЗАҚ РОМАНДАРЫНДАҒЫ ТАРИХИ
ШЫНДЫҚ ПЕН КӨРКЕМ ШЕШІМ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ**
(Р. Тоқтаровтың “Абайдың жұмбағы” роман - хамсасының негізінде)

Аңдатпа

Бұл мақалада жазушы Рамазан Тоқтаровтың “Абайдың жұмбағы” роман - хамсасында хакім Абай және оның шәкірттерінің бірі Әбдірахман мен Алаш қайраткері Әлихан Бөкейхановтың көркем бейнелері сомдалуындағы көркемдік ерекшеліктер (авторлық баяндау, диалог, монолог, мінездеу, портрет, т.б.) жүйеленді. Қазіргі қазақ прозасының романдары – ұлттық және жалпы әлемдік әдеби үдеріс қозғалысы жүйесіндегі шығармалық еңбек нәтижелері. Қазақ тарихының кезеңдерін қамтыған алдыңғы толқын суреткерлер ізімен кесек туындылар жазған кейінгі толқын қаламгерлер шоғыры қазіргі қазақ оқырмандарының ұлттық - тарихи санасын оятуға, жаңаша қалыптастыруға ықпалын тигізеді. Бұл орайда, Рамазан Тоқтаровтың “Абайдың жұмбағы” роман - хамсасы тарихи шындық пен көркемдік шешім ерекшеліктерін арнайы қарастыру нысанына алынған. Сонымен қатар, қазіргі қазақ романдарындағы реалистік сипат пен көркемдік қиял - реализм мен романтизм сарындары сабақтастығының көркемдік шешіммен орындалуын сарала талданған

Түйін сөздер: тарихи тұлға, үрдіс, өмір шындығы, тарихи шындық, көркем шешім, көркемдік әдіс, роман-хамса, деректілік

Aitimov M.,¹ Karimova G.²

¹Kyzylorda state University named after Korkyt Ata ,
Kyzylorda, Kazakhstan

²KazNPU named after Abai,
Almaty, Kazakhstan

**FEATURES OF HISTORICAL TRUTH AND ARTISTIC
SOLUTIONS IN MODERN KAZAKH NOVELS**
(based on the novel of anchovy R. Toktarova "Abaydyn zhumbagy" (Mystery of Abay))”